

УДК 378.015.3:159.9:005:32

*Стефанюк Антоніна Анатоліївна
студентка 3-го курсу спеціальності «Практична психологія».
Науковий керівник старший викладач кафедри практичної психології
Каткова Тетяна Анатоліївна
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь*

ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ ДО ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ

Анотація. Стефанюк А.А., Каткова Т.А. Формування мотивації до професійного розвитку майбутніх психологів.

У статті розглянута проблема підготовки висококваліфікованих фахівців. Сучасне суспільство висуває випускнику вузу високі вимоги, серед яких важливе місце займають професіоналізм, соціальна активність і творчість. Процес вдосконалення підготовки майбутніх фахівців в умовах сучасної освіти досить складний і обумовлений багатьма факторами. Намічені основні перспективи подальшої роботи в цьому напрямлені.

Ключові слова: мотивація, потреби, мотив, спонукання, навчальна мотивація, професійна спрямованість.

Анотація. Стефанюк А.А., Каткова Т.А. Формирование мотивации к профессиональному развитию будущих психологов.

В статье рассмотрена проблема подготовки высококвалифицированных специалистов. Современное общество предъявляет выпускнику вуза высокие требования, среди которых важное место занимают профессионализм, социальная активность и творчество. Процесс совершенствования подготовки будущих специалистов в условиях современного образования достаточно сложен и обусловлен многими факторами. Намечены основные перспективы дальнейшей работы в этом направлении.

Ключевые слова: мотивация, потребности, мотив, побуждение, учебная мотивация, профессиональная направленность.

Abstract. Stefanyuk A.A., Katkova T.A. Formation of motivation for professional development of future psychologists.

In this paper the problem of training highly qualified specialists. Modern society imposes graduate high, among which an important place is occupied by the professionalism, social activity and creativity. The process of improving the training of future specialists in modern education is complex and is caused by many factors. Intended major prospects for further work in this aim.

Keywords: motivation, need, motive, motivation, learning motivation, professional orientation.

До постановки проблеми. Дослідження особливостей мотиваційної сфери майбутніх психологів, її діагностика та психологічні можливості впливу на неї.

Актуальність вивчення проблеми. В даний час проблема підготовки висококваліфікованих фахівців набуває все більшого значення. Сучасне суспільство висуває випускнику вузу високі вимоги, серед яких важливе місце займають професіоналізм, соціальна активність і творчість. Процес вдосконалення підготовки майбутніх фахівців в умовах сучасної освіти досить складний і обумовлений багатьма факторами. Одним із таких факторів є адекватність мотиваційної сфери навчальної діяльності студентів цілям і завданням освітньої системи у вищому навчальному закладі. Питання формування мотивів до професійного розвитку є дуже актуальним сьогодні, адже сучасні студенти втрачають стимул до учбової діяльності.

Будь-яка діяльність здійснюється під впливом певних спонукань, які є рушієм активності її суб'єкта. Сукупність таких спонукань утворює мотиваційну сферу діяльності. Не є винятком і навчальна діяльність. До її мотиваційної сфери входять потреби студента, його інтереси, переконання, ідеали, уявлення про себе, ціннісні орієнтації. У сучасних студентів часто

виникають труднощі у навчанні. Успішність у навчанні пов'язана з усвідомленням людиною важливості отримання знань, а також залежить і від її зацікавленості університетськими навчальними предметами [1, с.80].

Під впливом мотивації формується світоглядна позиція особистості, поведінкові реакції та внутрішній емоційний стан, який впливає на уявлення людини не лише про навколишній світ, а і власний внутрішній світ, на адекватну оцінку ситуації і адекватне її сприймання. Складність проблеми мотивації обумовлює множинність розуміння її суті, природи, структури, а також функцій мотивів. Отже, тема нашого дослідження є досить актуальною, адже саме від мотивації до професійного розвитку залежить наскільки студенти бажають володіти власною професією.

Аналіз стану розробленості проблеми в спеціальній літературі.

Для вивчення проблеми використовували теоретичний аналіз та систематизацію літературних джерел з вивчаємої проблеми. Вивченням мотивації людини займалися Д. Макклелланд, Д. Аткинсон, Г. Хекхаузен, Г. Келлі, Ю. Роттер, К. Роджерс, Р. Мей. А.Н. Леонтьєв та ін.

Проблематикою роботи виступають особливості процесу формування мотивації майбутніх психологів.

Основна мета роботи – визначення особливостей мотиваційної сфери майбутніх психологів.

Матеріали експериментального дослідження.

У поведінці людини є дві функціонально-взаємопов'язані сторони: збуджуюча та регуляційна. Збудження забезпечує активізацію та напрямок поведінки і пов'язано з поняттями мотиву та мотивації. Ці поняття включають у себе уявлення про потреби, інтереси, цілі, наміри, прагнення, які є у людини, уявлення про зовнішні фактори, які заставляють її вести себе окремим чином, про керівництво діяльністю у процесі її здійснення. Серед усіх понять, які використовуються у психології для опису та пояснення збуджуючих моментів у поведінці людини є поняття мотивації і мотиву [2, с.17].

Термін «мотивація» використовується у сучасній психології у двоякому розумінні як визначення системи факторів, детермінуючих поведінку і як характеристика процесу, який стимулює і підтримує поведінкову активність на певному рівні. Мотивація пояснює цілеспрямованість дії, організованість та стійкість цілісної діяльності, спрямованої на досягнення окремої цілі. Мотиви (диспозиції), потреби та цілі – є складовими мотиваційної сфери людини. Потреби – це рушійна сила розвитку особистості.

Згідно, І. Кону, професійне самовизначення людини починається далеко в його дитинстві, коли в дитячій грі, дитина приймає на себе різні професійні ролі, і програє пов'язані з ним поведінки. І закінчується в ранній юності, коли вже необхідно ухвалити рішення, яке вплине на все подальше життя людини [5, с.107].

Учбова мотивація складається з оцінки студентами різних аспектів учбового процесу, його змісту, форм, способів організації з погляду їх особистих індивідуальних потреб і цілей, які можуть співпадати або не співпадати з цілями навчання. Мотивація пояснює цілеспрямованість дії, організованість і стійкість цілісної діяльності, спрямованої на досягнення певної мети. Спонування – пояснювальний конструкт, як щось, що є необхідною й достатньою умовою для початку й підтримки поведінки, для досягнення наміченої мети.

Навчальна мотивація – різновид мотивації, включеної в діяльність навчання. Як і будь-який інший вид, вона визначається:

- самою освітньою системою, освітньою установою, де здійснюється навчальна діяльність;
- організацією освітнього процесу;
- суб'єктними особливостями людей які навчаються;
- суб'єктними особливостями педагога й насамперед системою його відносин до учня, до справи;
- специфікою навчального предмета.

На думку вчених, мотивація задає спрямованість, характер, здібності особистості, роблячи на них вирішальний вплив.

Професійна зорієнтованість студентів у процесі їхньої фахової підготовки формується під впливом різних психологічних чинників та містить загальний рівень освіченості, здатність і спроможність до роботи з іншими людьми, усвідомлення й аргументованість вибору конкретної спеціальності, загально-особистісну і професійну поінформованість, індивідуальну компетентність, загально-організаційні здібності та нахили, мотиваційно-ціннісні орієнтації. Завданнями розвитку професійної зорієнтованості студентів є своєчасне встановлення їхніх нахилів, інтересів, здібностей, а також розроблення та впровадження на цій базі в навчально-виховному процесі навчального закладу оптимальних умов для подальшого розвитку соціально-професійної зрілості студентів.

До психологічних чинників, що впливають на формування мотивації професійної діяльності у майбутніх психологів, можна зарахувати спрямованість особистості, професійне самовизначення, мотиви вибору професії, вплив соціуму на становлення соціально зрілої особистості.

Професійна спрямованість – це раціонально організована професійно-прикладна діяльність, спрямована на оволодіння матеріальними та духовними цінностями, необхідними в соціальному й особистісному аспектах.

Враховуючи мотивацію вступу до вищого навчального закладу, всіх сучасних студентів можна поділити на три групи:

- зорієнтовані на освіту як майбутню професію;
- зорієнтовані на матеріальне збагачення;
- професійно не визначилися у зв'язку з проблемами особистісного та побутового характеру [4, с.107].

Результати, отримані в певних дослідженнях в галузі педагогічної психології, дають можливість стверджувати, що висока позитивна навчальна мотивація може відігравати роль компенсаторного фактору за

умови недостатньо високого рівня розвитку спеціальних здібностей чи прогалин у потрібних знаннях, уміннях і навичках студента. Проте у зворотному напрямку такої компенсаторної залежності не спостерігається. Це означає, що високий рівень інтелектуальних здібностей студента не може компенсувати його низьку навчальну мотивацію та безпосередньо сприяти успішній навчально-професійній діяльності.

Мотивація професійного саморозвитку психолога має свої особливості й може бути представлена у такий спосіб:

– спрямованість діяльності на інших людей, пов'язана з турботою, інтересом, сприянням розвитку її особистості і максимальною її самоактуалізацією;

– спрямованість на себе, пов'язана з потребою у самовдосконаленні та самореалізації у царині педагогічної праці;

– спрямованість на предметну сторону професії.

Студент, відчуючи на собі вплив середовища, соціальних інститутів та власної діяльності, зберігає відносну автономність у розвитку власного внутрішнього світу, самосвідомості та саморозвитку. В потенційній здатності до здійснення функцій самоконтролю, саморегуляції та самосвідомості полягає один із аспектів активної життєвої позиції особистості студента.

Реалізація студентом активної життєвої позиції в різноманітних видах суспільної діяльності та визначеному професійному навчанні залежить від рівня сформованості установок, навичок діяльності, інтересів, між індивідуальних стосунків. Установки майбутнього фахівця та його позиції можуть характеризуватись обмеженим простором застосування, тим самим визначаючи низьку активність, яка спричинена недостатністю виконання й оволодіння студентом специфічних для нього соціальних функцій. І навпаки, формування відповідних умов активної соціальної позиції та підвищення рівня професійної спрямованості відбуваються

завдяки широким різнобічним інтересам, що передбачають розвиток творчих установок особистості.

Серед психологічних чинників, які впливають на активність майбутніх психологів в оволодінні професійними знаннями та навичками, є самостійна та активна або пасивна участь у поза навчальній пізнавальній діяльності, зокрема:

- відмінність у мотивації участі в пізнавальній діяльності;
- відмінність у баченні можливості застосування додатково здобутої інформації;
- відмінність у попередньому соціальному досвіді;
- різні мотиви здобуття спеціальності.

Слід зазначити, що самостійна пізнавальна діяльність студентів вважається визначальною у формуванні особистості за рахунок розвитку саморегуляції, синтезу пізнавального мотиву й способів самостійної оцінки.

Позитивні зміни у змісті професійної направленості виявляються в тому, що у студентів зміцнюються мотиви, пов'язані з майбутньою професією, з'являється прагнення добре виконувати свої ділові обов'язки, бажання зарекомендувати себе вмілим спеціалістом та досягти успіху в роботі, ростуть домагання щодо успішного вирішення складних навчальних питань чи завдань, посилюється відчуття відповідальності.

У вищій школі виховання інтересу до обраної професії досягається шляхом формування у студентів правильного уявлення про суспільне значення та зміст роботи в майбутній галузі діяльності, особливості та закономірності її розвитку. Зазвичай це відбувається таким чином:

- у студента формується впевненість у своїй професійній придатності, а також свідоме розуміння необхідності оволодіння всіма дисциплінами, видами підготовки, передбаченими навчальним планом певного ВНЗ;

- виховання потреби слідкувати за всім прогресивним та інноваційним в діяльності провідних спеціалістів відповідної галузі (фаху);
- вміння спрямовувати результати самовиховання на користь фаховій роботі [3, с.138].

Основним недоліком підготовки майбутніх студентів-психологів, з позиції забезпечення їхньої професійної ідентифікації, є недостатня структурно-системна узгодженість навчальної інформації з професійними функціями майбутнього фахівця. Розв'язання цієї проблеми пов'язано з питанням формування позитивних мотивів навчання, позитивного ставлення студентів до теорії, без якої практика буде «сліпа». Саме завдяки демонстрації корисності теоретичних знань, певних практичних умінь можна ефективно підтримувати процес зростання професійної ідентифікації особистості студента.

Розглянувши усі чинники формування мотивації, можна коротко виділити головне. Обґрунтованість та аргументованість розвитку професійної зорієнтованості студентів зумовлюється знанням власної особистості та власних можливостей.

Професійна спрямованість – складне психологічне явище, яке характеризує психологічну готовність студента до вибору напрямку його майбутньої професійної діяльності, зокрема й професії психолога.

Аналіз результатів дослідження різних підходів до визначення професійно-педагогічної спрямованості особистості показав, що більшість авторів визначають саме пізнавальний мотив до діяльності вчителя як найголовніший. Пізнавальний мотив перебуває в тісному зв'язку з психічними процесами, потребами, характером і темпераментом, а його дія пояснює факти впливу на успішну людську діяльність взагалі і вчительську зокрема.

У нашому дослідженні приймали участь студенти Мелітопольського державного педагогічного університету імені Б. Хмельницького, які навчаються на другому курсі соціально-гуманітарного факультету

(спеціальність «Практична психологія») та хімічно-біологічного факультету (спеціальність «Біологія. Практична психологія»). Загальна кількість вибірки склала 40 осіб.

В участі у дослідженні взяло 20 студентів соціально-гуманітарного факультету (група А) віком від 18 до 21 рік, чотирнадцять дівчат та шість хлопців. Наступна група досліджуваних (група В) складалася із 20 студентів хімічно-біологічного факультету. Серед досліджуваних було дванадцять дівчат і вісім хлопців, віком від 18 до 21 рік. Дослідження проводилося на кафедрі «Практична психологія».

Методи дослідження. Для вивчення проблеми використовували теоретичний аналіз та систематизацію літературних джерел з вивчаємої проблеми: методика «Мотивація до навчання у ВНЗ» (Т.І. Ільїна), методика «Вивчення мотивів учбової діяльності студентів» (А.А. Реан, В.А. Якуніна), методика діагностики навчальної мотивації студентів (А.А. Реан та В.А. Якунін, модифікація Н.Ц. Бадмаєвої); методика «Визначення спрямованості особистості» (орієнтаційна анкета) (Б. Бас) [6, с.157].

За результатами дослідження сформульовані висновки. Вивчення проблеми мотивації до професійного розвитку майбутніх психологів показало, що студенти, які за основним фахом стануть психологами, мають більшу мотивацію до оволодіння навичками психології, ніж ті студенти, які отримують подвійний фах (біолог-психолог); це пов'язано з тим, що останні, переживаючи боротьбу професійних мотивів, не мають цільності, цілеспрямованості тих, у кого мотив один-єдиний. Також стало зрозуміло, що відносно низьку мотивацію до професійного розвитку у останніх можливо частково виправити корегуючими програмами. Загальна ж мотивація сучасного студенства є вища за середню (більш, ніж 60 % від можливого).

Враховуючи результати проведеного дослідження, проаналізувавши мотивацію майбутніх психологів до професійного розвитку, ми розробили

тренінгову програму, яка може бути використана в ході роботи із студентами з низькою мотивацією.

Перспективами подальшого дослідження визначається можливістю врахування висновків при плануванні та організації навчально-виховної роботи в системі вищої освіти. Результати дослідження можуть сприяти оптимізації і вдосконалення викладання у вузах, у тому числі, надаючи педагогам додаткові можливості для психологічної корекції рівня домагань студентів та прогнозування їх навчально-професійної успішності. Також отримані результати дослідження можуть бути використані в психологічних службах для психодіагностики та консультування студентів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вергасов В.М. Активизация мыслительной деятельности студента в высшей школе / В.М. Вергасов. – К.: Вища школа, – 2009. – 216 с.
2. Вилюнас В.К. Психологические механизмы мотивации человека / В.К. Вилюнас. – М.: Изд-во МГУ, – 2000. – 288 с.
3. Гальперин П.Я. Психология как объективная наука: Избранные психологические труды / Под ред. А. Подольского. – М.: Институт практической психологии, – 2008. – 480 с.
4. Зимняя И.А. Педагогическая психология: Учебник для вузов / И.А. Зимняя. – М.: Логос, – 2003. – 384 с.
5. Климов Е.А. Психология профессионального самоопределения: Учебное пособие для студентов высших педагогических учебных заведений / Е.А. Климов. – М.: Академия, – 2004. – 304 с.
6. Практическая психодиагностика. Методики и тесты: Учебное пособие / Ред.-сост. Д.Я. Райгородский. – Самара.: Изд. Дом «Бахрах», – 2002. – 672 с.

Авторська довідка

1. Прізвище, ім'я, по батькові: **Стефанюк Антоніна Анатоліївна**
2. Місце навчання: **Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, студентка 3-го курсу**
3. Керівник: **Каткова Тетяна Анатоліївна**
4. Місце роботи: **Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, старший викладач кафедри практичної психології**
5. Контактні телефони: моб. **0983200977**
6. Контактна адреса: **72305 Запорізька обл. м. Мелітополь, вул. П. Ловецького, б. 148, кв. 3**
7. E- mail – **katkova.63@mail.ru**